Також відкритим залишається питання, яким чином здійснювати тоді контроль за обґрунтованістю актів органів місцевого самоврядування, коли процедури демократичної підзвітності та підконтрольності вкрай неефективні або не діють належним чином, а судам приходиться давати, відповіді на складні питання, які у дусі Рональда Дворкіна [2] є питаннями про забезпечення прав людини.

Список використаних джерел:

1. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 10 лютого 2021 р. у справі № 260/1130/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94802811

2. Дворкін Рональд, Серйозний погляд на права (пер з англ Андрій Фролкін, Основи 2000).

Наталія Сердюк
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури

ПРАВОВА ПРИРОДА ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Протягом багатьох років проблема розсуду (дискреції) у судочинстві привертає увагу вітчизняних і зарубіжних учених, юристів і практиків, які по різному розуміють сам термін, його види та межі. Тому, вважаємо, за необхідне розглянути правову природу здорового глузду та суддівського розсуду на теренах України.

Становище судді в Україні у X–XVIII ст. дуже відрізняється від становища нинішніх суддів. Нині суддя застосовує вже готовий закон, наданий, записаний та роз’яснений науковцями. У давнину такого закону не було. Тоді головним джерелом права були звичаї, що, як правило, мали суто місцеве значення і при цьому охоплювали не все населення, а тільки його окремі верстви,

кола і класи. А в суді вимагалось вирішити окремий випадок, на власний розсуд винести рішення, яке зазвичай мало казуїстичну форму та загальнообов'язкове значення – словом "казати правду", щоб вона мала вагомий авторитет як у сторін, так у всієї громади.

Через відсутність твердих норм закону суддя мав поважний статус, а довіра до нього на первинних стадіях історичного розвитку процесуального права була тією невід'ємною умовою, без якої судовий розгляд був неможливий. На сьогодні існують закони та встановлені юридичні звичаї, згідно з якими судді вирішують справи. У давні та середні віки було інакше. Правові норми були відсутні, і судова влада повинна була сама їх встановлювати для кожного випадку, що розглядався, а процес судочинства складався зі створення норми та її застосування. Суддя повинен був винести не тільки рішення по справі, а й знайти норму права, не тільки розсудити окремий випадок, а й у казуїстичній формі проголосити загальнообов'язкове положення, що мало б значення як для тяжущих, так і для усієї громади. Тому окремі з них мали суто місцеве значення і при цьому охоплювали не все населення, а тільки його окремі верстви, кола і класи. А "добрі люди", "мужі" "старійшини" ставали знавцями права, звичаїв і судочинства, допомагали судити, оцінювати і вирішувати справу у суді, тим самим отримували вирішальну роль, оскільки суддя сам не міг прийняти таке рішення. Звідси випливає, що для тяжущих спочатку кожен суддя розглядався тільки як третейський суддя, як особа, обрана обома сторонами за взаємною згодою, якій вони довіряють і з якою вони приходять до згоди [1, с. 103].

Розвиток судочинства має тривалу історію, воно не раз переживало корінні зміни, тому вивчення історичних джерел права України має додати українським судам, як дієвого способу вирішення конфліктів, ґрунтовності, послідовності і розуміння, сформованої та перевіреної сторіччями правової бази. Крім того, в Україні у X–XVIII ст. найбільш поширеною була форма договірного вирішення спорів при посередництві третьої особи "розсудить їх третій, кого вони оберуть", "заряжали себѣ третьяго", "и быти дѣлу дому, как третьи приговорят", "братчина судит как судьи".

Історичними пам'ятками нормативного характеру насамперед виступають грамоти князів. Багато науковців при дослідженні українського судочинства посилаються на одну з найдавніших відомих договірних грамот князя Дмитра Донського з князем Серпуховським Володимиром Хоробрим 1362 р., яка безпосередньо говорить про третейський суд. Вона містить такий запис: "А чого я буду шукати на твоїх бояр, чи чого ти будеш шукати на моїх бояр, ми пошлемо кожний по боярину, вони і будуть судити, а якщо їх голоси розділяться, то розсудить їх третій, кого вони оберуть" [2; 3; 4; 5; 6]. На підтвердження цього при досконалому вивченні джерел можна навести й інші приклади існування інституту посередництва. Про ще один випадок посередництва згадує М. М. Карамзін. Як посередники виступили королі богемський та польський, свати Ізяслава, коли дізналися, що Георгій об'єднався з В'ячеславом, а Владимірко Галицький іде Георгію на допомогу, щоб запобігти битві [7, с. 193-194]. Літописи, стародавні привілеї, грамоти великих князів Стародавньої Русі і грамоти великих князів литовських та інші пам'ятки законодавства згадують про участь у суді представників населення, "добрыхъ людей", як про звичай настільки стародавній, що навіть для попередніх століть він уже існує у вигляді цілком сформованого і усталеного в давнину. Це не просто звичай, це звичай саме Стародавньої Русі, а не нововведення у законодавстві чи відносна сучасна новація звичаєвого права, яку доводиться ще пояснювати та обґрунтовувати. Це – давня старовина як для покоління XVI ст., для сучасників Стоглава, Судебників і Литовського Статуту, так і для пам'яток XV ст. й навіть для деяких наших літописів більш ранньої доби, яка закріплює загальні засади судочинства, характерні для слов'янських народів.

Незначні справи і суперечки вирішувались на загальний розсуд сім'ї, більш важливі – цілого роду, найважливіші – князя. Княжий суд був останнім засобом захисту. Головною рушійною силою вирішення справи за так званим звичаєм, є своєрідна оцінка сторін спору і становища їх в сім'ї, тобто рішення виносилось, зважаючи на людину та її господарство. У цьому і полягає звичай селян, який вони цінують, оскільки він задовольняє їх економічне життя. На думку селян, перевага їх місцевого суду

перед державним полягала в тому, що останній, суворо керуючись законом, неспроможний винести рішення, яке б не суперечило принципам сільського побуту та здорового глузду.

Місцеві "мужі" могли розглянути суспільну справу, іноді порівнюючи її із схожими справами, які розглядались раніше. Багато чого старійшини знали з власного досвіду, – як був вирішений подібний випадок раніше і які були наслідки того чи іншого рішення спору [8, с. 136-137].

Причини, що передбачають постійну участь сторонніх добрих людей, представників сторін, прості та численні. У першу чергу, необхідно вказати на обставину, яка для суду в давнину мала особливе значення, – це необхідність зовнішнього закріплення будь-якого юридичного акту. На суді кожна дія сторони, або іншої особи, учасника процесу, або самого судді має юридичне значення та вимагає дотримання суворої юридичної формальності. Виклик до суду, явка, пред'явлення позову, заперечення проти нього, спір і докази і, нарешті, рішення – все це передбачало здійснення певних формальних дій, які, з одного боку, повинні бути оцінені і піддаватися певному контролю, з другого боку – повинні бути засвідчені таким чином, щоб згодом можна було довести їх виконання, і до того ж виконання правильне, формально узгоджене із встановленими правилами процесу. Для досягнення вказаних цілей у сучасному процесі вдаються до протоколювання всіх актів судочинства, і саме судове рішення набуває письмової форми. Контролювання та оцінка цих актів надається суду, як органу, який повністю вирішує позов. Звичайно і старий процес вимагав такої побудови, за якої досягалися б обидва вказаних завдання; але засоби для цього були іншими, через те що процес спочатку був усним, а згодом писемність практично не застосовувалась.

Закріпити в пам'яті ту чи іншу подію можна тільки за допомогою "грамоти" або за допомогою "добрыхъ людей". Суддя судить перед добрими людьми, присутність яких доповнює ті прогалини процесу, які беззаперечно виникають внаслідок загальної неписьменності найчастіше всіх осіб, що беруть участь у процесі, не виключаючи і суддю. Тому протоколювання відбувається не письмово, а усно і закарбовується в пам'яті людей.

Для сторін спору спершу кожен суддя розцінювався тільки як третейський суддя, як особа, обрана сторонами за взаємною згодою, якій вони довіряють, з якою вони прийшли до згоди. При відсутності твердих норм закону особа судді мало велике значення, а довіра до нього на первинній стадії історичного розвитку суду та судочинства була тією невід'ємною умовою, без якої судовий розгляд був неможливий. Не відокремленість судової влади майже до середини XVI ст. призвела до того, що авторитетності судовому рішенню надавала не його відповідність правовим нормам, а статус особи в суспільстві, яка це рішення виносила.

Список використаних джерел:

1. Сердюк Н. А. Становлення третейського суду як інститут соціальної держави в Україні: історико-правове дослідження (X–XVIII ст.) : монографія. Київ, 2016. 160 с.

2. Веселов А. В. История развития третейского суда в России. Политология в России. СПб., 2001. № 12. С. 37.

3. Вицын А. И. Третейский суд по русскому праву. Историко-догматическое рассуждение А. Вицына. М. : Тип. В. Готье, 1856. 97, XIII с.

4. Притика Ю. Д. Проблеми захисту цивільних прав та інтересів у третейському суді: монографія. К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. 636 с.

5. Притика Ю. Д. Становлення та розвиток третейських інституцій на теренах вітчизняної правової системи. Вісник Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. 2004. Вип. 56-59. С. 73-77.

6. Самохвалов В. А. Осуществление судебного контроля за решениями третейских судов. Защита гражданских прав третейскими судами / Научно-практический сборник. Под. ред. В. П. Палиюка. Николаев, 2003. С. 210-225.

7. Карамзин Н. М. Предания веков [сост. / вступ. ст. Г. П. Макогоненко; комм. Г. П. Макогоненко и М. В. Иванова]. М. : Правда, 1988. 768 с.

8. Беєр В. Л. Суд стариков и сельский сход. Вѣстник права. Журнал юридическаго общества при Императорском С.-Петербургском университете : СПб, 1900. № 9. нояб. С. 125-140.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ПРАВА
КАФЕДРА СЛУЖБОВОГО ТА МЕДИЧНОГО ПРАВА
ВГО «АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВНИКІВ»
АДВОКАТСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ОРЕХОВСЬКИЙ І КОЛОМІЄЦЬ »
«АДВОКАТСЬКЕ БЮРО «ЯМЕЛЬСЬКОЇ ХРИСТИНИ»

Науково-практична конференція

«ПИТАННЯ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ФУНКЦІОНУВАННІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ»

(м. Київ 20 травня 2021)

Збірник наукових праць

Київ 2021

ЗМІСТ

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОЇ ПРИРОДИИ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА СПІВІВІДНОШЕННЯ ДИСКРЕПЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ З ЗАХИСТОМ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ..... 10

Костицький Василь

Обмеження влади та розширення дискреційних поважень як дві тенденції у розвитку сучасної держави..... 10

Оніщенко Наталія

Дискреційні повноваження :дії та бездіяльність(контекст прав людини)..... 15

Мацелюх Іванна

Запровадження дискреційних повноважень в управлінні католицької церкві..... 19

Марченко Микола

Аксіологічні засади дискреційних повноважень глави української держави в контексті захисту фундаментальних прав людини. 22

Ямельська Христина

Вплив дискреційних повноважень носіїв публічної влади на допущення катувань або нелюдського поводження всупереч стандартам Ради Європи..... 26

Сидій Ольга

Дискреційні повноваження Міністерства Юстиції України в контексті заборони діяльності проросійських політичних партій з метою захисту фундаментальтних прав людини..... 29

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ..... 32

Берч Вероніка, Бисага Юрій

Дискреція суду присяжних: досвід Гонконгу..... 32

Савчин Михайло

Дискреція у діяльності органів місцевого самоврядування: Чому модель атакує юридичну визначеність?..... 37

Сердюк Наталія

Правова природа дискреційних повноважень Суддів в Україні.... 43

Шамрай В'ячеслав

Державне фінансування політичних партій як Запорука їх успіху та влади..... 48